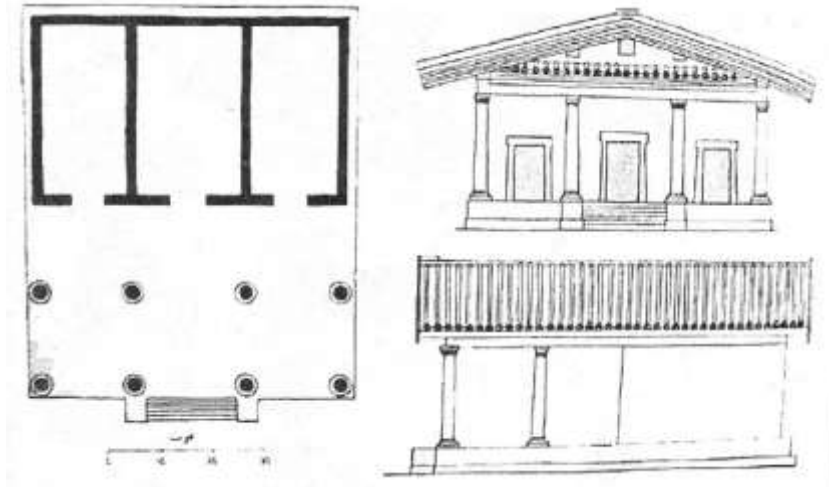

مقطع تحصیلی: کاردانی ☒ کارشناسی ☐ رشته: معماری داخلی. ترم: دوم سال تحصیلی: ۱۳۹۸-۱۳۹۹	
نام درس: تاریخ معماری نام و نام خانوادگی مدرس: شیما نادری آدرس email مدرس: shima.naderii@gmail.com تلفن همراه مدرس:	جزوه درس: مبانی معماری مربوط به هفته : پنجم ☒ text: دارد ☒ ندارد ☐ voice: دارد ☐ ندارد ☐ power point: دارد ☒ ندارد ☐ تلفن همراه مدیر گروه : .....
جلسه پنجم فصل معماری روم باستان از کتاب آشنایی با معماری جهان نوشته ابراهیم زارعی	
<p>کشور روم از جنوب به صحراء، از شمال به رود راین و دانوب و از خاور به دره دجله و فرات محدود بود. یکی از مراکز مهم تمدنی روم شبه جزیره ایتالیا بود که از موقعیتی مرکزی برخوردار است و از همه سو به سهولت به دریای مدیترانه دسترسی داشت. پیش از حاکمیت رومی ها اقوامی به نام اتروسک (آتورویایی ها) (در سرزمین های تحت تسلط ساکن بودند که در تاریخ آن منطقه حائز اهمیت است</p> <p style="text-align: right;">معماری اتروسک ها</p> <p>. فرهنگ اتروسک تاثیر به سزایی در فرهنگ و هنر رومی گذاشت. تاثیر معماری اتروسک ها بر معماری روم تا حدود زیادی روشن است.</p> <p>معماری اتروسکی شامل انواع مختلفی از جمله مقابر، معابد و ... بوده است. یکی از نمونه های بارز این معماری مقبره ای صخره ای است که متعلق به قرن سوم ق.م است. این مقبره در ناحیه ای به نام جروتیری واقع است. دیوارها با نقوشی برجسته گچبری شده است. شکل این مقبره که در صخره تراشیده شده بیشتر شبیه به خانه ای است که سقفش دارای الوار و ستون های چهارگوش بوده است. از ساختمان معابد آتورویایی فقط پی های سنگی آنها بر جای مانده است. ظاهرا اتروسک ها با آن که در فن ساختمان سازی با سنگ به انواع مختلف مهارت کامل داشتند، به دلایل دینی استعمال سنگ را در معماری معابد خود جایز نمی شمردند و طرح عمومی معابد اتروسکی شباهتی کلی با معابد ساده تر یونانی داشت. ولی این شکل و فرم بیشتر به معماری روم منضم است. ساختمان معابد بر روی یک شالوده یا صفا سنگی استوار می شد. عرض معبد بیش از عرض مقصوره مرکزی نبود و فقط با یک پلکان جنوبی به سطح زمین متصل می شد. در مقابل پلکان، رواق ورودی عریض با دو ردیف ستون بندی جانبی، هر ردیف مشتمل بر چهار ستون قرار داشت و انتهای آن به مقصوره یا تالار اصلی معبد می پیوست. مقصوره معمولاً به سه بخش جداگانه تقسیم می شد؛ زیرا عقیده به خدایان سه گانه که در واقع پیشگامان "ژونو"، "ژوپیتر" و "منیروای" رومیان بودند، پایه و اساس اصلی دین آنها را پدید آورد. معابد اتروسکی از نظر شکل و فرم در مقام مقایسه با معابد یونانی خوش تناسب و زیبا نبودند. در این معابد جایی برای تزئینات باقی نمی ماند در صورتی که معابد یونانی جایی مانند چهارگوشی های تزئینی و سنتوری داشتند.</p>	

قابل توجه مدرسین محترم : حداقل ۴ صفحه در هر هفته برای ارایه محتوای درس و یک صفحه برای خلاصه درس و نمونه سولات در نظر گرفته شود.

اتروسک ها زمانی که با زمین های مسطح مواجه شدند طرحی را بر اساس نقشه های مهندسی پدید آوردند و شهرهای نوین خود را با شبکه های منظمی از معابر متلاقی بر محل تقاطع دو خیابان اصلی برپا ساختند. این دو خیابان به نام های "کاردو" (شمالی-جنوبی) و "دکومانوس" (شرقی-غربی) شهر را به چهار محله یا ناحیه اصلی تقسیم می کرد و در موارد لزوم ممکن بود هر یک از محلات توسعه یا تقسیمات بیشتر یابد.

به احتمال فراوان اتروسک ها روش های پل سازی و احداث دژها و فاضلاب ها و آبروها را به رومیان آموخته اند؛ ولی متأسفانه آثار زیادی از ایشان بر جای نمانده است. فقط دروازه آگوست در پروجا است که دروازه ای با عظمت و استوار است که در سده دوم ق.م ساخته شده است. دروازه در میان دو برج مربعی که از سنگ ساخته شده قرار گرفته است و به نوعی یادآور دروازه های بزرگ هیتی، آشور و بابلی در مشرق زمین است. دروازه آگوست بعدها در طاق نصرت ها با مقیاس کوچک تر و دگردون شده در نمای ظاهری نمودار گردید و تاثیر معماری اتروسکی بر معماری رومی با توجه به آثار اندکی که از آنها باقی مانده قابل توجه و اهمیت است.

معماری رومی ها

هرچند که چگونگی شکل گیری و تکامل هنر و تمدن و حکومت در روم باستان هنوز به طور کامل مشخص نیست، اما تاریخ روم باستانی را در سه دوره پادشاهی، جمهوری و امپراتوری تقسیم می کنند. دوره پادشاهی از سال ۷۵۳ ق.م تا حدود سال ۵۱۰ ق.م بود که کمابیش جنبه افسانه ای داشت. دوره جمهوری از سال ۵۱۰ ق.م تا دوام یافت که در آن هنر کنسول که برای مدت یک سال و از طرف مردم انتخاب می شدند، جای شاه انجام وظیفه می کردند. کشور امپراتوری روم در سال ۲۷ ق.م با انتصاب آگوستوس به امپراتوری توسط مجلس سنا آغاز گردید.

قابل توجه مدرسین محترم : حداقل ۴ صفحه در هر هفته برای ارایه محتوای درس و یک صفحه برای خلاصه درس و نمونه سولات در نظر گرفته شود.

هنر و معماری رومی اختلاط و التقاطی است از هنر اتروسکی، یونانی، آسیای غربی، مصری و رومی. با آنکه یونان مغلوب روم بود ولی هنر هلنی امپراتوری روم را فتح کرد. هنر رومی به واقع انتشار دهنده و نگهدارنده میراث هنر یونانیان بوده است. پس از آن هنر رومی الگوی هنرمندان دوره رنسانس گردید. قرن ها کلیساهای دوران مسیحی از پلان باسیلیکاهای رومی استفاده کردند و محراب آنها متأثر از المان های نیم دایره ای بود که رومی ها در انتهای دو بازوی عرضی باسیلیکا تعبیه کرده بودند.

معماری دوره جمهوری

دوره جمهوری اختصاص به کشورگشایی و تحکیم امپراتوری در قلمرو گسترده خود داشت و این مسئله موجب گردید که هنر رومی هنوز در سیطره هنر هلنیسم باشد. رومی ها علاقه فراوانی به نگه داشتن تصاویر (تندیس مومیایی صورت) اجداد خود در خانه داشتند.

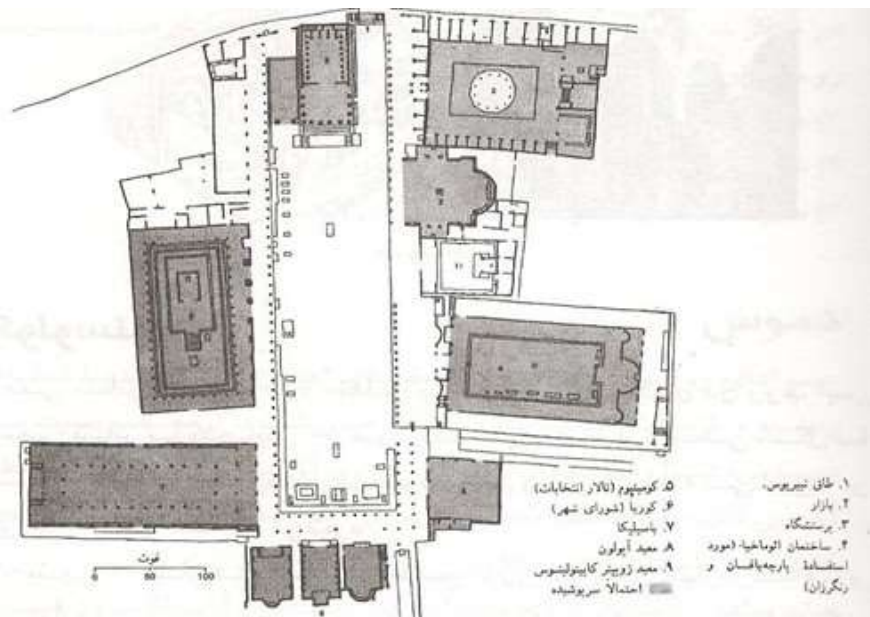
معماری این دوره بیشتر متوجه شهرسازی و برنامه ریزی شهری بود. معماری پرستشگاه ها چندان مورد توجه نبود. معبد موضوع خاصی برای معماران رومی نبود، بلکه موضوع اصلی کارهای ایشان در ساختن ساختمان ها و ابنیه بزرگ و عمومی خلاصه می شد.

معبد فور تاناویرلیس

از بناهایی که در این دوره ساخته شدند می توان به معبد فور تاناویرلیس اشاره کرد که در اواخر سده دوم ق.م در شهر رم ساخته شده است. اجزای ساختمانی این بنا ترکیبی از عناصر هنر معماری اتروسکی و یونانی است اما در عین حال یک معبد رومی است، یعنی خصوصیات معماری رومی در آن برجسته است. معبد به شیوه اتروسکی بر روی سکوی نسبتاً بلند بنا گردیده و از طرفی در نگاه نخست کل بنا یک معبد به سبک ایونیک جلوه می کند. نکته حائز اهمیت این است که مقصوره اصلی معبد در اندازه کل معبد است، در صورتی که در معابد یونانی در پیرامون مقصوره یک ردیف ستون قرار داده شده است در حالی که در معماری رومی معبد دورستونی به نظر می رسد اما دورستونی نیست؛ بلکه ستون ها در دیواره مقصوره تعبیه شده اند و مقصوره نیز برخلاف مقصوره های معابد اتروسکی به سه بخش تقسیم نشده است بلکه شامل فضایی واحد است. ساختن معبد بر سکو و تاکید بر مسیر محور ورودی به وسیله پله هایی که به رواق منتهی می گردند از خواست های معماری رومی بود؛ زیرا این روش پیکره وار بودن معبد را کاهش می دهد و این برخلاف نقطه نظر های یونانیان بوده است.

فوروم ها

در این دوره فوروم هایی در شهرهای رومی ساخته شده که مجموعه میدانی با فضای بازی در اطراف آن ستون قرار گرفته و محل اجتماع عمومی و دادوستد بود. این فضاها محل مهم ترین مراکز شهری مثل معابد، دادگستری، بازارها و غیره بوده است که می توان به دو نمونه فوروم شهرهای رم و پومپئی اشاره کرد. پومپئی دارای گرمابه ها و کهن ترین آمفی تئاترها بود اما در زیر لایه ای از گدازه های آتشفشانی قرار گرفت. فوروم این شهر یکی از فوروم های حائز اهمیت دوران جمهوری روم است که در آن تاق تیبریوس، پرستشگاه، بازار، تالار انتخابات، کوریا (شورای شهر)، معبد آپولون، باسیلیکا و معبد ژوپیتر به خوبی مشهود است. در واقع فوروم مرکز فعالیت های دینی، بازرگانی و اداری بود و قلب تپنده شهر به شمار می رفته است.

قابل توجه مدرسین محترم: حداقل ۴ صفحه در هر هفته برای ارایه محتوای درس و یک صفحه برای خلاصه درس و نمونه سولات در نظر گرفته شود.

معماری دوره امپراتوری

دوره جمهوری با قتل ژولیوس سزار به دست سناتورها به پایان رسید. دوره ۱۵۰ ساله امپراتوری توام با صلح و آرامش بود و همین امر موجب گردید که روم به اوج اعتلای خود برسد. در این دوره شهرها گسترش و رشد یافتند و همین امر موجب گردید خانه‌هایی ویلایی در اطراف شهرها ساخته شوند و در عوض در شهرها ساختن بناهای چند طبقه به صورت بلوک‌های آپارتمانی متداول گردید.

معماری خانه‌ها

خانه‌هایی که در شهرهای رومی ساخته شد عبارت بودند از:

1- دوموس: دوموس یا سرای رومی خانه‌ای اعیانی برای سکونت یک خانواده که بر اساس سنت کهن سرزمین ایتالیا ساخته می‌شد. علامت مشخصه آن دهلیز سرگشاده یا نوعی حوض خانه است که داخل و ورودی مستطیل شکلی در مرکز بنا بدون سقف بود و در اطراف آن اتاق‌های دیگر خانه قرار داشت، این خانه روستایی‌آثروریایی بود که رومی‌ها آن را شهری ساز کردند.

2- دستگاه عمارت: این نوع که محقرتر و بی‌تجمل‌تر از سرای رومی است، ساختمانی عمومی برای اقامت مردم بوده است و نمونه‌هایی از آن در شهر رم فراوان بوده است. این واحد ساختمانی مسکونی عمومی پیش قدم واقعی آپارتمان‌های امروزی است. این ساختمان‌ها در اطراف حیاطی مرکزی به صورت چند طبقه که دارای مغازه و میخانه‌هایی رو به خیابان بوده، احداث می‌گردیده و در چنین خانه‌هایی اجاره نشینی مرسوم بوده است.

3- ویلا: نوعی از خانه بوده که افراد متشخص در آن زندگی می‌کردند. ساختن بناهایی عظیم نمایانگر روحیه رومی بود و در تمام بناهای تحت قلمرو امپراتوری دارای چنین مشخصه‌ای بودند.

کولوسئوم (آمی تئاتر فلاویوس)

این ساختمان از نظر شیوه‌های معماری ویژگی‌های ساختمان‌های رومی را دارد و یکی از باشکوه‌ترین و بزرگ‌ترین آمفی تئاترهای رومی است که هنوز هم در میان شهر رم پابرجاست. نمایش خانه بنای سرگشاده‌ای که برای انواع ورزش‌ها و مسابقات بوده است. در این مجموعه بزرگ امپراتوری رم شاهد فجیع‌ترین جنایات به شکل نمایش بوده است. این نمایش خانه گنجایش بیش از ۵۰ هزار نفر را داشته است.

این بنای بزرگ دارای پلانی بیضی شکل است که قطر بزرگ آن ۱۹۰ متر و قطر کوچک ۱۶۵ متر و ارتفاع ۴۸ متر است. در این بنا هم تاق گهواره ای عادی و هم تاقی مختلط به نام متقاطع که از تداخل دو تاق گهواره ای با زاویه قائمه تشکیل می یابد به کار رفته است. سه شیوه یا نوع ستون یونانی بر حسب سنگینی بر روی یکدیگر سوار شده اند. نمای آن از سنگ ساخته شده و بلوک های سنگ تراشیده را بدون استفاده از ملات بر هم قرار داده و برای اتصال سنگ ها از بست های فلزی استفاده کرده اند. قوس ها، تاق های آن و نیز استعمال ساروج مخلوط با خرده سنگ به رومیان اجازه داد که فضاهایی بزرگ پدید آورند.

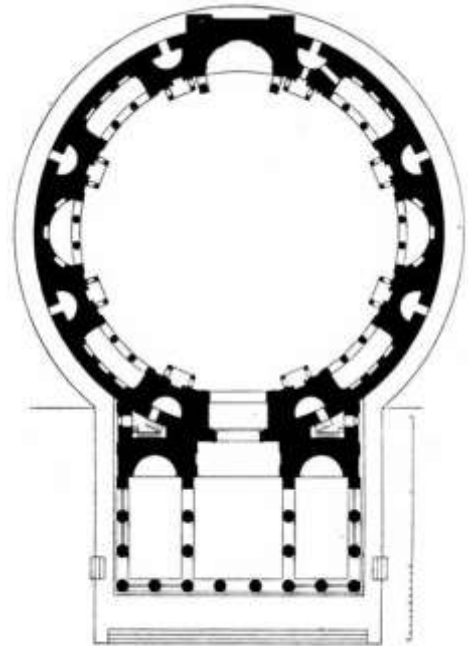
در زیر میدان آمفی تئاتر فضاهایی جهت نگهداری قفس های حیوانات درنده و گلادیاتورها وجود داشته و شبکه راهروهای پیچیده ای نیز به شکل شعاعی و با تاق های قوسی بتنی در زیر تریبون ها واقع بوده است که در حقیقت ساختار این تریبون ها محسوب می شده است.

معبد پانتئون

این بنا در سال ۱۱۸ ق.م و در زمان امپراتور آدریانوس ساخته شد. معبد با پلانی دایره ای و بدنه ای استوانه ای شکل نمونه ای بارز از تحول معماری رومی در استفاده از گنبد و قوس است. گنبدی به شکل نیمکره بر روی بدنه ای استوانه ای شکل قرار گرفته است که ارتفاع آن ۴۳ متر و ضخامت گنبد ۶ متر در قسمت پایین و در راس، این ضخامت به ۱/۴۰ متر می رسد. در راس گنبد منفذی تعبیه گردیده که ۹ متر قطر دارد و از طریق نور به داخل معبد می رسد. دیوارها ضخیم هستند و برای سبک کردن حجم آنها، در بدنه دیوارها پستوهایی به فرم نیم دایره و مستطیل شکل یک در میان ایجاد شده است. ضخامت این دیوار در پی ها ۷ متر است که در حدود ۴/۵۰ متر هم از زمین پی دارد.

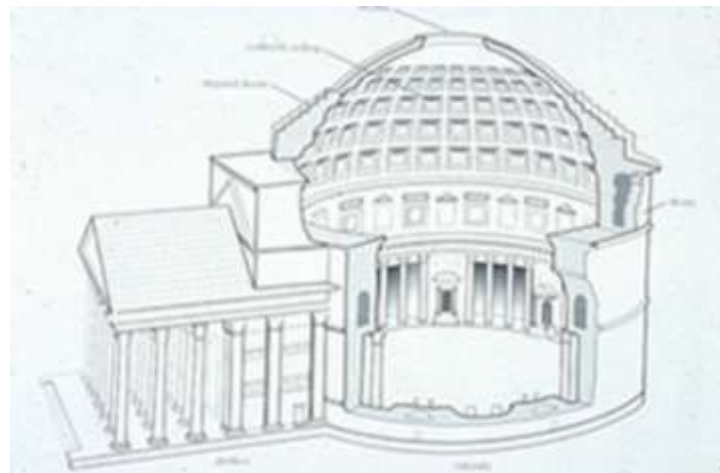

12. ROM: PANTHEON.

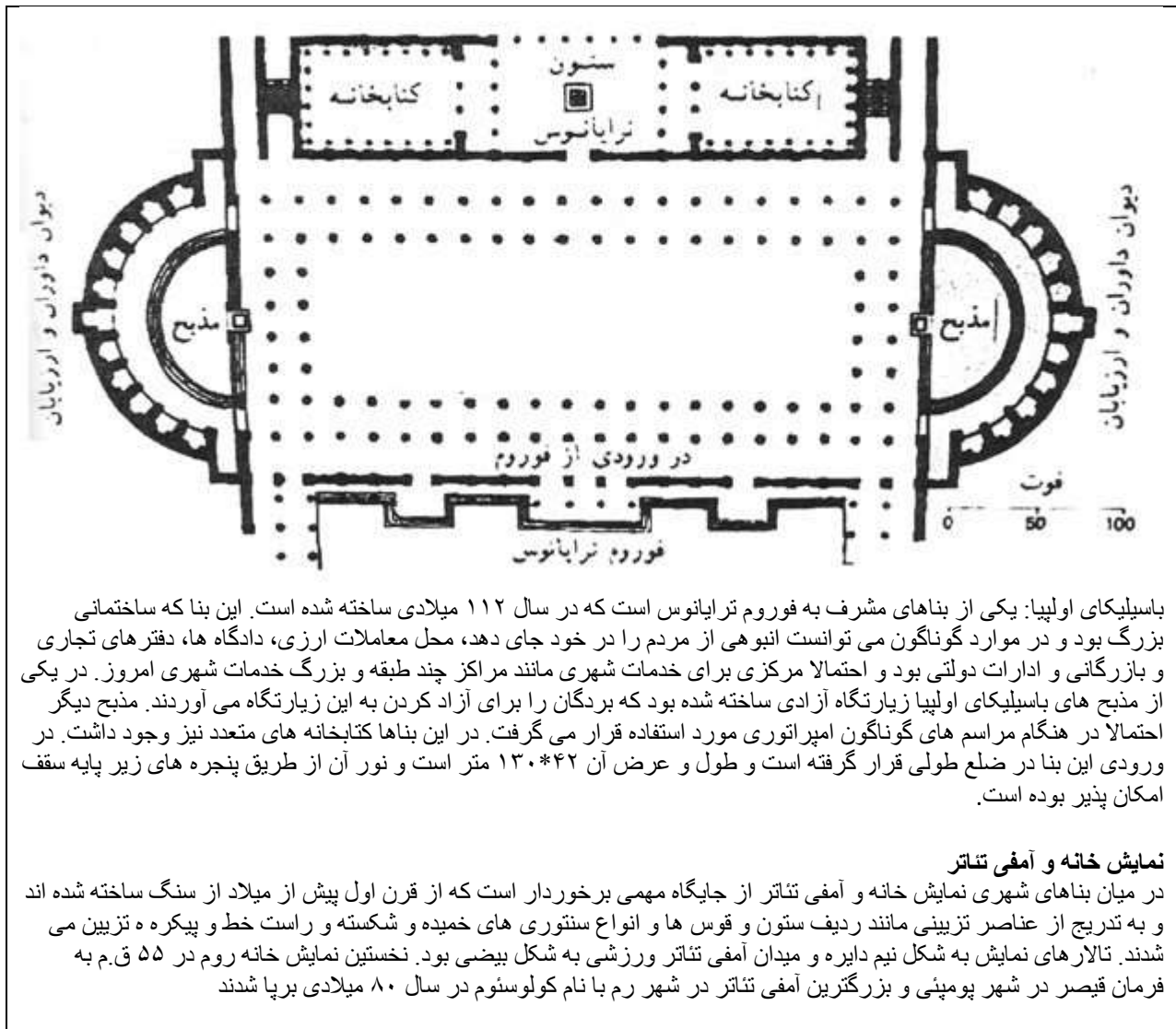
در بخش جلوی این معبد یک رواق مستطیل به شکل رواق های معابد یونانی قرار دارد که با نمایی به سبک هشت ستونی و با ستون های عظیم بسیار بلند کرنتی به بدنه استوانه ای معبد متصل است. ظاهراً بخش پشت معبد نخست به ساختمان یک باسیلیکا ارتباط داشته است. در قسمت جلوی رواق آن هم یک حیاط ستون بندی شده قرار داشته است.

در پانتئون دیوارهای ضخیم مانعی در پیوستگی فضای درونی معبد به وجود نیاورده است. این نشانه خلاقیت هنری رومیان در ایجاد فضاهای وسیع با استفاده از تکنیک گنبد و قوس در ساختمان ها بوده است.

باسیلیکا

نقشه این نوع بنا مستطیل شکل و دو یا چند مذبح نیم دایره داشت. مدخل ورودی در یکی از ضلع های طولی قرار داشت. سبک باسیلیکاها سه بخشی یا هفت بخشی بوده است. از باسیلیکاهای معروف رومی می توان به باسیلیکاهای اولپیا و کنستانتین در شهر رم اشاره کرد.

باسیلیکای اولپیا: یکی از بناهای مشرف به فوروم تراپانوس است که در سال ۱۱۲ میلادی ساخته شده است. این بنا که ساختمانی بزرگ بود و در موارد گوناگون می توانست انبوهی از مردم را در خود جای دهد، محل معاملات ارزی، دادگاه ها، دفترهای تجاری و بازرگانی و ادارات دولتی بود و احتمالاً مرکزی برای خدمات شهری مانند مراکز چند طبقه و بزرگ خدمات شهری امروز. در یکی از مذبح های باسیلیکای اولپیا زیارتگاه آزادی ساخته شده بود که بردگان را برای آزاد کردن به این زیارتگاه می آوردند. مذبح دیگر احتمالاً در هنگام مراسم های گوناگون امپراتوری مورد استفاده قرار می گرفت. در این بناها کتابخانه های متعدد نیز وجود داشت. در ورودی این بنا در ضلع طولی قرار گرفته است و طول و عرض آن ۴۲*۱۳۰ متر است و نور آن از طریق پنجره های زیر پایه سقف امکان پذیر بوده است.

نمایش خانه و آمفی تئاتر

در میان بناهای شهری نمایش خانه و آمفی تئاتر از جایگاه مهمی برخوردار است که از قرن اول پیش از میلاد از سنگ ساخته شده اند و به تدریج از عناصر تزئینی مانند ردیف ستون و قوس ها و انواع سنتوری های خمیده و شکسته و راست خط و پیکره ه تزئین می شدند. تالارهای نمایش به شکل نیم دایره و میدان آمفی تئاتر ورزشی به شکل بیضی بود. نخستین نمایش خانه روم در ۵۵ ق.م به فرمان قیصر در شهر پومپئی و بزرگترین آمفی تئاتر در شهر رم با نام کولوسئوم در سال ۸۰ میلادی برپا شدند

تاق نصرت

یکی از بناهای قابل توجه در شهرها تاق نصرت بود. این نوع بنا از ابتکار خاص رومیان است و برای بزرگداشت امپراتور یا سرداری نام آور و یا به یادبود پیروزی های ملی برپا و به نقوش برجسته و سنگ نبشته های تاریخی مزین شده است. از نمونه های برجسته تاق نصرت های رومی می توان به تاق نصرت های سپتیموس، تیتوس و تراژان اشاره نمود. از ویژگی های تاق نصرت تیتوس داشتن یک تاق بزرگ در وسط است. در صورتی که بسیاری از تاق نصرت های دیگر رومی در طرفین تاق بزرگ دو تاق کوچک نیز به صورت قرینه تعبیه شده است.

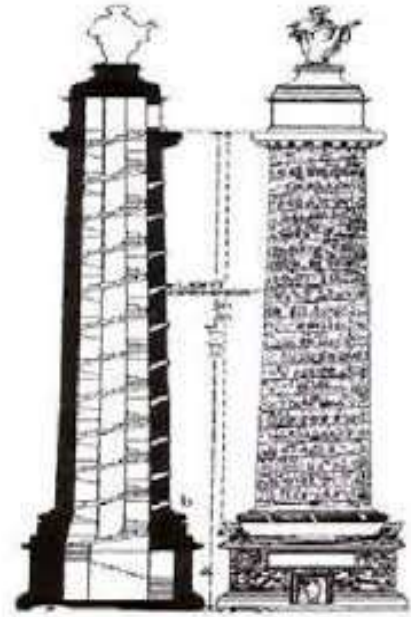
قابل توجه مدرسین محترم : حداقل ۴ صفحه در هر هفته برای ارایه محتوای درس و یک صفحه برای خلاصه درس و نمونه سولات در نظر گرفته شود.

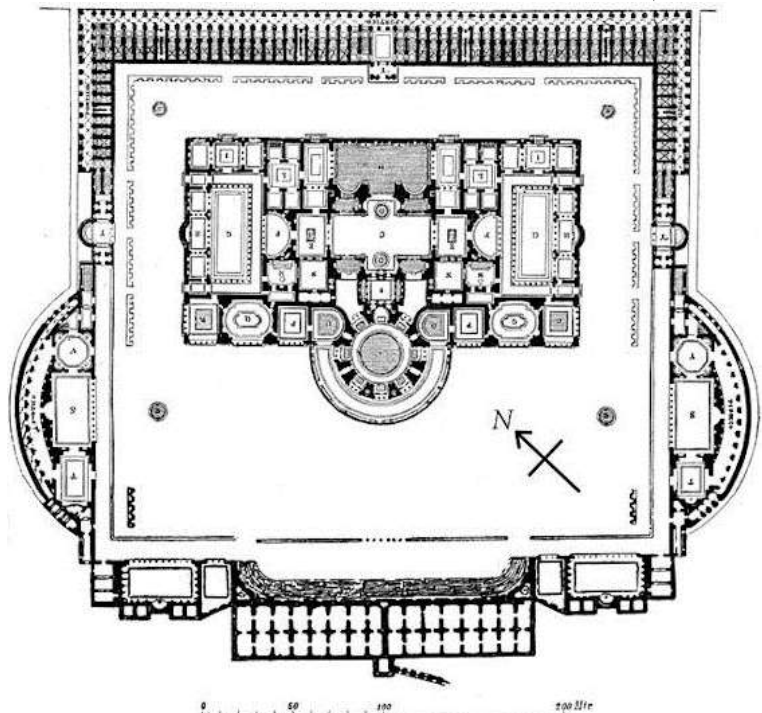
ستون های یادبود

سابقه ستون یادبود و سنگ یادبود بسیار طولانی است و به پیش از روم باز می گردد. از استل پیروزی نارامسین آکادی و استل های پیروزی دیگری در بین النهرین و ایران می توان نام برد که روی آنها نقش برجسته ها و نوشته هایی از فتوحات وجود دارد. ستون های یادبود رومی شاید از نظر شکل و فرم با استل ها متفاوت باشد ولی از نظر عملکرد مشابه و بی تاثیر از این استل ها نیستند. به طوری که روی سطح ستون های یادبود می توان به ستون یادبود تراژان اشاره نمود که ۳۷/۵ متر ارتفاع و فتوحات امپراتوری به صورت نقش برجسته در ۱۵۰ تصویر و از جنس سنگ مرمر ساخته شده است

حمام های رومی

حمام در روم جنبه تقدیس داشته و حمام ها عموماً دارای کتابخانه، باغ و ورزشگاه نیز بوده اند. حمام کاراکالا در روم نمونه ای از اینگونه حمام ها است.

قابل توجه مدرسین محترم : حداقل ۴ صفحه در هر هفته برای ارائه محتوای درس و یک صفحه برای خلاصه درس و نمونه سولات در نظر گرفته شود.

آبروها

رومی ها برای رساندن و انتقال آب از مناطق دور دست به شهرها اکثرا از پشمه سارهای کوهستانی با استفاده از کانال هایی با شیب کاهش یابنده که گاه تا ده ها کیلومتر طول داشته، آب را از سرچشمه به شهر می رسانده اند. این کانال ها و جوی ها را بر فراز دیواری از قوس های ممتد و چند طبقه قرار می داده اند که خرابه های این آبروها هنوز در شهرهای رومی و به خصوص در بعضی شهرهای ایتالیا و حتی استانبول در ترکیه به جای مانده است. یکی از نمونه های عالی این نوع بناها آبرو فون دوگار در شهر نیس فرانسه است که در سده نخست ق.م ساخته شده است.

در اواخر دوره امپراتوری ساختن کاخ های بزرگ و مستحکم بیانگر آغاز زوال قدرت امپراتوری روم است. کاخ بزرگ امپراتور دیوکلسین در اسپالانو نمونه جالبی از این تحولات است. در یکی از حیاط های این کاخ ما شاهد یک سنتوری کاملا نویی هستیم که ترکیب سنتوری یونانی است و قوس آن تکیه بر ستون دارد. این حرکت در حقیقت یک مرحله تحولی از تیر تکیه بر ستون به صورت قوس تکیه بر ستون از ویژگی های معماری قرون وسطاست که برای نخستین بار در این کاخ دیده می شود. دوره آخر امپراتوری روم را در اصطلاح تاریخ هنر دوره باستانی پسین می نامند.

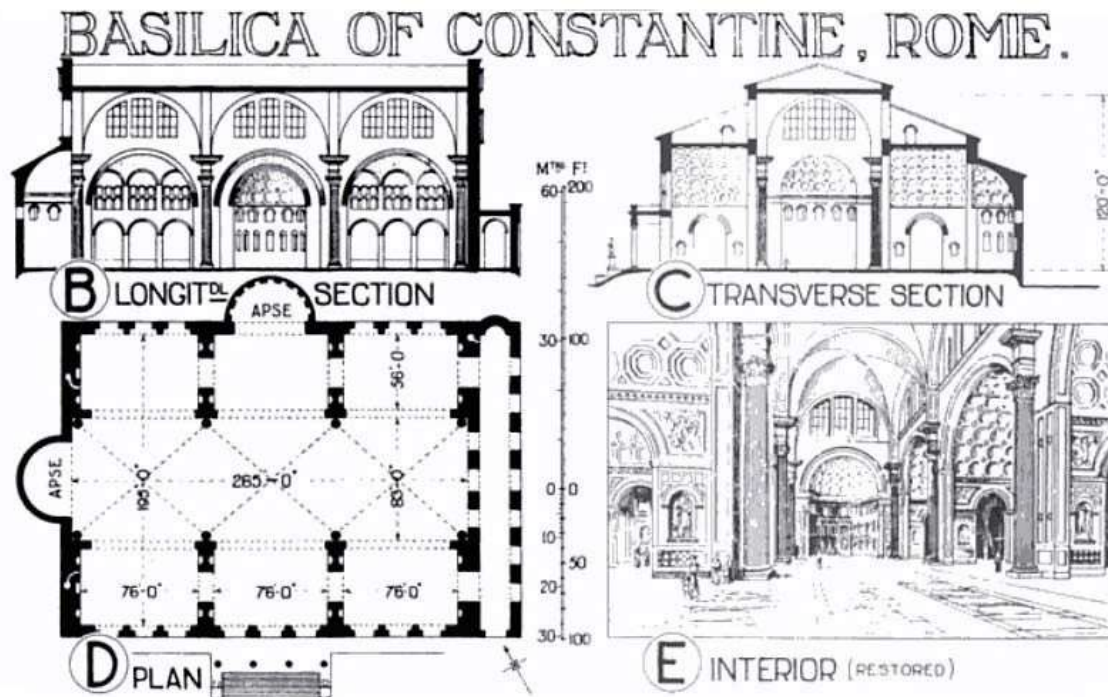
معماری دوره باستانی پسین

در اواخر سده سوم میلادی امپراتوری روم دچار هرج و مرج و ضعف حکومت مرکزی گردید، در چنین شرایطی امپراتور دیوکلسین به قدرت رسید و او توانست اندکی از اغتشاشات و ناامنی را کاهش دهد.

در دنیای مسیحیت دو مرکز بر قدرت مسیحی در تمام قرون وسطی وجود داشت. یکی شهر رم مرکز ایالت پاپی و دیگر قسطنطنیه مرکز امپراتور بیزانس که از نظر سیاسی و مذهبی مستقل بوده و به طور طبیعی معماری و هنرها در این دو سرزمین دارای ویژگی های اجتماعی و منطقه ای بوده است.

ویژگی های مهم تاریخ معماری سده های میانه در حیاط ستون دار کاخ دیوکلسین ظاهر می گردد، سنتوری انتهایی با زدن تاقی که اسپر را بر خود نگه داشته از وسط گسسته است؛ یا شاید بهتر است آن را همچون اسپری توصیف کنیم که ناگهان در نمای سنتوری به صورت تاق درمی آید. ویژگی سنتوری شکسته پیش تر در ایالت های شرقی امپراتوری مانند سردر یا نمای معابد بزرگ بعلبک لبنان ظاهر شده بود. در این دوره ما شاهد روند تغییر از معماری تیر عمودی و افقی متعلق به یونان و روم باستان به معماری تاق و ستونی سده های میانه هستیم.

با اینکه پایتخت از رم به بیزانس انتقال یافت اما کنستانتین در شهر روم طرح های ساختمانی دیگری نیز اجرا کرد که یکی از آنها باسیلیکای کنستانتین بود. آنچه که از این ساختمان باقی مانده سه دهانه تاق گهواره ای از جبهه شمالی و دیوارهای بتنی با نمای آجری و ضخامت ۶ متر برای نگه داشتن تاق بندی است. اندرون این ساختمان با مرمر و گچبری مزین شده است. یکی از ویژگی های دیگر این ساختمان داشتن دیوارهای پشتبند برای تقویت قوس هاست که مانع از رانش قوس ها می گردند. این پشتبندها پیش درآمد پشتبندهای معماری گوتیک گردید.

قابل توجه مدرسین محترم: حداقل ۴ صفحه در هر هفته برای ارائه محتوای درس و یک صفحه برای خلاصه درس و نمونه سولات در نظر گرفته شود.

قابل توجه مدرسین محترم : حداقل ۴ صفحه در هر هفته برای ارایه محتوای درس و یک صفحه برای خلاصه درس و نمونه سولات در نظر گرفته شود.